

על אלו אין שוחטים לא במקדש ולא במדינה (ואין בדבר איסור 'שחוט' חוץ', שהרי אינם ראויים לפתח אהל מועד, אלא שאסור לשחוט משום הפסד קדשים, שהרי אפשר שיוממו ויהיו ראויים לפדיון / לשחיטה. עפ"י חו"א כג,ו); –

חורור ומים שאינם קבועים;

חוטין פנימיים שנפגמו ולא נעקרו;

בעל גרב. ודוקא בזה שלח מבפנים, אבל יבש מבפנים בין אם יבש מבחוץ בין אם לח מבחוץ – הרי זה מום קבוע ושוחטים עליו, והוא הגרב שבכתוב;

בעל יבלת – כשאין בה עצם והיא בלבן שבעין, אבל בשאר מקומות בגוף אינה כלום. [ואם יש בה עצם, בכל מקום הריהי מום גמור לשחוט עליו ככתוב בתורה. וכן יבלת ללא עצם הנמצאת בשחור שבעין, לפרש"י (לעיל מ) שוחטים עליה (ולפי"ז יש לגרוס ברש"י כאן: ואי"ת בה שער)].

כמובא לעיל, לפי גרסת התוס' אין יבלת פוסלת בעין אלא בשחור, ועליה אמרו שכשאין בה

שער אין שוחטים לא במקדש ולא במדינה, אבל בלבן – דינה כיבלת בשאר הגוף (כן נראה).

ולהרמב"ם (איסור"מ ב,ב) נראה שיבלת בלבן עם שער – שוחטים עליה במדינה. וכאן מדובר

כשאין בה שער הלכך אין שוחטים אעפ"י שפסולה להקרבה.

בעל חזוית. ואין בכלל זה חזוית המצרית שהיא מום קבוע ושוחטים עליה את הבכור במדינה, והיא ילפת

האמורה בתורה, שמלפפת והולכת עד יום המיתה;

זקן, חולה ומזוהם – אינם בעלי מום, אך נתמעטו מהקרבה לגבוה (מן הצאן; מן הכבשים; מן העזים).

א. הזקן פסול להקרבה אף בדיעבד (כן הוכיחו המשל"מ ושער המלך איסורי מזבח ב,ו. וע' טו"א ר"ה י; יד

דוד זבחים נט).

ב. שיעור זקנה הפוסלת, כתב בספר משנה למלך איסור"מ ב; פרה א) בדעת הרמב"ם – שתש כחו

מחמת זקנה. (וכן כתב ריעב"ץ בזבחים נט שהכל תלוי בכחש בשר ותשות כח ולא בגיל – שהרי אין מתירים

לשחוט את הבכור משום זיקנה). והתוס' (ביומא סה:) כתבו שמהתורה פר שהוא יותר מבן שלש פסול

לקרבן (ורבנו גרשום כאן כתב 'זקן הרבה');

שנעבדה בו עבירה, ושהמית אדם – על פי עד אחד או עפ"י הבעלים, (שאינו בסקילה ומותר בהנאה),

גם אלו נתמעטו מהקרבה (מן הבהמה; מן הבקר; מן הצאן; ומן הצאן);

טומטום ואנדרוגינוס; לתנא קמא אין נשחטים אינם נשחטים לא במקדש ולא במדינה, משום ספק זכר

ספק נקבה. ולדברי רבי ישמעאל אין נשחט במקדש משום מום, אבל נשחט במדינה. וחכמים אומרים:

אינו קדוש בקדושת בכור.

נקב באוזן פחות מכשיעור (כדלעיל לז: והרמב"ם השמיט).

שוטה בבהמה – כשר. רשב"ג אומר: אינו מן המובחר (משנה מה:).

כל אלו, כשם שאין שוחטים עליהם את הבכור, כך בשאר המוקדשין אין פודין על פסולים

אלו (כ"מ מדברי המשנה, כמוש"כ בחזו"א פרה ג,ז וביו"ד ג,ד).

פגמים בקרנים ובטלפים – ע' להלן מד.

דפים מא – מב

סג. טומטום ואנדרוגינוס – מה דינם לענין קדושת בכור ושאר קרבנות?

אנדרווינוס; לדברי תנא קמא, הרי הוא ספק זכר ספק נקבה וחלה עליו קדושת בכור מספק. השינויים בגופו אינם מהווים 'מום', שאין 'חרוץ' בבשר אלא בעצם (אם משום הקש ל'שבור' (אביי), אם משום שכתבה תורה גרב – מכלל שאין חריץ פוסל בבשר. רבא).

בשאר קרבנות, אמנם משמע בגמרא שאין למעטו מ'אם זכר' דלא אתי קרא למעוטי ספקא, אך בשלמים הבאים זכר ונקבה י"ל שנתמעט מהקרבה מ'אם זכר אם נקבה'. וכן פסק הרמב"ם (איסור' מ'ג, ג. עפ"י הערת הר"ד ויזר שליט"א. [ולכאורה נראה שתלוי הדבר במחלוקת ת"ק ור"ש בברייתא להלן נז. אם נתמעטו טומטום ואנדרווינוס בקדשים מ'אם זכר אם נקבה'. אך לפי"ז צ"ע בפסקי הרמב"ם שמתד פסק לפסלם מהקרבה כאמור כר"ש, ומאידך משמע מדבריו (בכורות ו, יד) שטו"א נכנסים לדיר להתעשר]. ולענין חלות קדושה עליו – ע' בתמורה יז.

לדברי רבי ישמעאל, האנדרווינוס הוא בעל-מום, ובארו בגמרא משום חרוץ. ונסתפקו האם הוא זכר ודאי לדעתו (וכן דעת כמה תנאים במק"א. ע' יבמות פא-פב שבת קלד:), ואם כן קדוש בקדושת בכור בודאי, ולוקין על גזיתו ועבודה בו, וניתן לכהן, או שמא סובר שהוא ספק זכר ספק נקבה. לרבנן בתראי – האנדרווינוס אינו בכור כלל מפני מיעוט הכתוב (מזכר, או מיתור זכר והזכרים) ומותר בגזיה ועבודה. וכן בשאר קרבנות – אינו בר הקרבה כל עיקר. וממועט מחלות קדושה ומותר בגזיה ועבודה (לרש"י. וצ"ע אם מותר גם מדרבנן), ואינו עושה תמורה (עפ"י תוס').

להלכה נחלקו הראשונים; הרמב"ם (בכורות ב, ה) פסק שאין בו קדושת בכור כלל, ונגזז ונעבד. ואילו הר"י והרא"ש (וכ"ה ביו"ד שטו, ג) פסקו כתנא קמא שספק הוא [ואינו בעל מום] וימתיך עד שיפול בו מום ויאיכל במומו לבעליו. [וכן דעת רוב הפוסקים באנדרווינוס אדם, שספק זכר ספק נקבה הוא. ואולם דעת כמה פוסקים שהוא זכר ודאי (ע' יו"ד רסה ואה"ע מד, ה). ויש מי שנקט שחציו זכר וחציו נקבה (עפ"י רב"ד שופר ב, ב)].

טומטום; לדעת רבי יוחנן (ואפשר גם לדעת רב. וכן נראה מהסוגיא להלן נז. עפ"י תוס' כאן ד"ה ואתי ולהלן נז. ד"ה זכר), כמחלוקת תנא קמא ורבנן בתראי באנדרווינוס, כך מחלוקת בטומטום; לתנא קמא הוא ספק זכר ספק נקבה, ולרבנן בתראי הוא בריה בפני עצמה (אפילו נמצא זכר. תוס') שנתמעט מקדושת בכור מכל וכל.

לפרש"י, אף רבי ישמעאל מודה כאן לת"ק מפני שאינו בעל מום שהרי אין בו חריץ. ואולם רבנו גרשום כתב שר' ישמעאל קאי גם על טומטום. וכן י"א בדעת הרמב"ם, שטומטום נחשב ג"כ בעל מום (ע' לח"מ איסור' מ'ג, ג. בכורות ב, ה, אישות ד, יא ומרכה"מ; צאן קדשים וחדושי הגרי"ז. וי"א שהוא כמות עובר שהרי דרכו להיקרע. ע' טור יו"ד שטו ובלבוש ו"ך).

לדברי רב חסדא, בטומטום מודים רבנן בתראי שאינו בריה בפ"ע אלא או זכר או נקבה. וחילוק יש בדבר; אם מטיל מים ממקום זכרות – ודאי זכר הוא. ואם במקום נקבות – נחלקו תנאים האם הוא נקבה ודאי (רבי שמעון בן יהודה משום ר"ש), או יש לחוש שמא זכר הוא, והואיל ונשתנה בדבר אחד חוששים שנשתנה גם בכך שנהפכה זכרותו לנקבותו (וכך סוברים תנאי משנתנו).

כתבו אחרונים שלהלכה מחלוקת הראשונים היא, האם אומרים 'הואיל ואשתני אשתני' אם לא, והרמב"ם פסק שאין אומרים סברא זו, דלא כסוגיתנו.

הורה ר' אילעי, וכן אמר ריש לקיש: טומטום בבהמה [לאפוקי אדם שזכרותו ונקבותו במקום אחד], אם מטיל מים במקום זכרות – זכר. במקום נקבות – נקבה, ואינה קדושה בבכור כלל. רבי יוחנן ורבי אושעיא נחלקו על הוראה זו, וסוברים שהמטיל מים במקום נקבות – ספק הוא.

א. התוס' פרשו שר' אילעאי הורה כרבי שמעון. ואולם רש"י מפרש שר' אילעי סובר כן גם בדעת ת"ק דמתניתין שהוא זכר ודאי ואעפ"כ אינו נשחט במקדש כי נראה כבע"מ, הלכך נתמעט מהקרבה.

ב. מסקנת הסוגיא כפי שכתבו הרמב"ן והרא"ש, שבהמת טומטום המטלת מים במקום זכרות – ודאי זכר הוא. במקום נקבות – ספק. ואולם הרמב"ם (בכורות ב,ה) כתב שבכל אופן ספק הוא. (וע' יד דוד; ליקוטי הלכות – עין משפט ק). ע"ע ב"ב קמ.

בקרבת העוף (שלא נאמר בו 'תמים זכר'); לסתם משנה – אינו כשר להקרבה משום מיעוט מן הכתוב. הלכך אם נמלק – הריהו כנבלה ומטמא בבית הבליעה כשאר נבלת עוף. ולדברי רבי אליעזר – כשר להקרבה (תוס' (תוס') כיון שלא נאמר בו 'זכר' ו'נקבה'.

כאמור, לרב חסדא לא נתמעט אלא אנדרוגינוס אבל טומטום ספק זכר ספק נקבה הלכך כשר אף לת"ק. הרמב"ם פסק (איסור"מ ג,ג פסוה"מ ז,ד) לפסול, בין בטומטום בין באנדרוגינוס. יש שצדדו לומר שאף לרבי אליעזר אסורים להקריבם מדרבנן (עתוס' יבמות פג:).

פרק שביעי; דף מג

סד. א. אלו סוגי מומים ופגמים פוסלים באדם לשרת במקדש? מה דינו של מום עובר?

ב. אלו הם מומי האדם בתבנית הראש, הצואר והגב?

א. שלשה סוגי מומים ישנם באדם; מומים גמורים, הם אותם הפוסלים בבהמה, ויש מהם שאינם שייכים בבהמה כגון בגבות העינים כדלהלן. אם עבד בהם – לוקה ומחלל עבודה (לא יקרב... לא יגש כי מום בו. ולא יחלל... ולמדנו גרב גרב וילפת ילפת בבהמה ובאדם, ליתן את של זה ושל זה בזה). אפילו עבד בשוגג, כגון שלא נודע לו שהוא בעל מום – עבודתו פסולה (תרומות ה,א; רמב"ם ביא"מ ו,ו).

וישנם פגמים קלים מהם שאינם פוסלים בבהמה ופוסלים באדם משום 'אינו שוה בזרעו של אהרן' (כל איש... מזרע אהרן הכהן). והעובד בהם – לא חילל.

לפי גרסתנו בגמרא (וכ"ג רש"י ורבנו גרשום), העובד בפגמים אלו עבר ב'עשה' (מזרע אהרן – יקרב, הא אינו שוה בזרעו – לא יקרב, ולא הבא מכלל עשה – עשה), הלכך אינו לוקה. ואילו הרמב"ם (ביא"מ ו,ו ובפיה"מ) כתב שלוקה אלא שאינו מחלל עבודה.

ויש דברים שפסולם חכמים (רמב"ם ביא"מ ה,יז) משום מראית העין מפני שמאוסים, וכדלהלן.

יש שכתבו שמדברי הרמב"ם משמע לכאורה שגם מאותם המנויים בפרשה בפירוש, יש מהם שאינם מחללים עבודה, כגון גבן וחרום (ע' בלקוטי הלכות עין משפט את פ ועוד). ואולם בחזו"א (כ,ד) כתב שאין זו כוונת הרמב"ם, שהגבן וחרום המפורשים – מחללים עבודה ודאי. וכן כתב בספר חדושים ובאורים (ה,כ), ונתן כלל בדבר: כל שינוי המתיחס לאדם בכללותו, כלומר אדם זה משונה, כגון הכושי והנגס והכילון והלפתן – אינו נחשב מום אלא כאדם משונה, ולא נפסל אלא משום שאינו שוה בזרעו של אהרן. וכל שהפגם מתיחס לאבר מסוים, הרי האדם 'בעל מום', חוטמו שקוע או שעניו למעלה וכדו'.